

† ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
Όμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ *

Ἡ Πυθαγόρειος Φιλοσοφικὴ Ἑταιρεία εἶναι συνολικὴ προσπάθεια τῶν φιλοσοφίας γευσαμένων ἐπιστημόνων, πρὸς καλλιέργειαν καὶ διάδοσιν τοῦ Πυθαγορισμοῦ, τῆς Πυθαγορείου δηλ. φιλοσοφίας, ἐν Ἑλλάδι, δι' ἧς παρέχεται τρόπος εὐτυχοῦς διαβιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀντάξιος τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἀφοῦ δὲ καὶ εἰς ἀπομεμακρυσμένας γωνίας τῆς γῆς, ὡς λ.χ. εἰς τὴν Αὐστραλίαν, Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὰ νότια τῆς Βραζιλίας, ὑπάρχουσιν ἀπὸ ἐτῶν ὄχι μόνον Ἑταιρεῖαι Πυθαγόρειοι, ἀλλὰ καὶ μεγάλα Νεοπυθαγόρεια Ἰδρύματα, καθῆκον πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, ἰδιαίτερος δὲ τῶν Καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφίας, ἦτο καὶ εἶναι ἡ ἵδρυσις εἰς τὴν Μητέρα πάσης ἐπιστήμης Ἑταιρείας πρὸς σπουδὴν εὐρέως καὶ ἱστορικῶς καὶ συστηματικῶς τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν, τῆς φιλοσοφίας, καὶ δὴ καὶ τῆς Πυθαγορείου, ἧς τὸ σωτήριον ἔναυσμα εἶναι τὸ ὑπέρτατον δῶρημα εἰς τὸν ἀνθρώπον. Ἄν δὲ τοῦτο ἐπεβάλλετο εἰς πάσας τὰς ἐποχάς, ἐπιβάλλεται μάλιστα εἰς τὰς σημερινὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος, ἀπολέσας σχεδὸν πάντα χαλινόν, βίβει κατὰ κρημνῶν καὶ ἔχει ἀνάγκην ἐπανορθώσεως τοῦ θνητοῦ αὐτοῦ βίου, ἣν ἡ φιλοσοφία καὶ δὴ καὶ ἡ Πυθαγόρειος δύναται νὰ πορίσῃ.

Ἀλλὰ διατὶ ἔχει ἀνάγκην τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας ἡ ἀνθρωπότης σήμερον;

Διότι ὑπεύθυνος διὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος σήμερον εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα εἶναι ἡ φιλοσοφία ἡ ἀπὸ τοῦ Ἐπικούρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀκολουθησάντων, ἡτις, ἀπαρνηθεῖσα τὰ σωστικὰ καὶ αἰώνια κηρύγματα τοῦ Πυθαγόρου, ἤγαγεν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ ἔξωσιν τῆς ἀρετῆς

* Εἰσήγησις εἰς τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς Πυθαγορείου Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας, τῇ 29ῃ Νοεμβρίου 1963, ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸ χειρόγραφον τῆς μελέτης εἶχε παραδοθῇ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς « Ἐπετηρίδος » ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ συγγραφέως.

ἀπὸ τῶν σχολείων καὶ εἰς τὸ κατακύλισμα σήμερον τῶν ἠθικῶν ἀξιών, ἐμφανιζόμενον καὶ ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν καὶ ἐκ τῆς αὐξησεως τοῦ ἐγκλήματος, ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς, μεταξὺ τῆς νεότητος, ὅσον καὶ τῆς ὥριμου ηλικίας.

Ἔχει λοιπὸν ἡ ἀνθρωπότης, μάλιστα δ' ἡ Ἑλλάς, ἡ ἀξιούσα, λόγῳ τῆς ἱστορίας, τῆς θέσεώς της καὶ τῆς ἀποστολῆς της, τὴν πρωτοπορείαν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς ἐνουμένης σήμερον ἀνθρωπότητος, ἀνάγκην ἡγέτου, *ὁδηγοῦ*, ἀναβιοῦντος ὑποδείγματα ἐπανορθωτικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ μεθόδους καρποφόρους ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς.

Τοιοῦτος μέγας ὁδηγὸς ἀνὴρ ὑπῆρξεν ὁ Πυθαγόρας, ὅστις, ἐμφανισθεὶς εἰς ἐποχὴν ἠθικῆς καταπτώσεως τῆς τότε κοινωνίας, δι' *ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος τὰς ἀρετὰς ἀσκοῦντος*, ἀνύψωσε τὸν Κρότωνα καὶ τὰς πέριξ πόλεις εἰς ὕψος ἄρρητον καὶ παρέσχεν ὑποδείγματα εὐτυχοῦς βίου ἀτόμων καὶ λαῶν, ἀποδείχθεις αἰώνιος διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸν Πυθαγόραν τοῦτον, κατὰ τὸν Ἰάμβλιχον, οἱ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνθρώπου «ἓνα τῶν Ὀλυμπίων θεῶν ἐφήμιζον, εἰς ὠφέλειαν καὶ ἐπανόρθωσιν τοῦ θνητοῦ βίου, λέγοντες, ἐν ἀνθρωπίνῃ φωνῇ φανῆναι τοῖς τότε, ἵνα τὸ τῆς εὐδαιμονίας τε καὶ σωτηρίας σωτήριον ἔναυσμα χαρίσῃται τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὐ μῆλλον ἀγαθὸν οὔτε ἥλθεν, οὔτε ἦξει ποτέ, δωρηθὲν ἐκ θεῶν».

Καὶ διατὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου τοῦτο θεῖον ἔναυσμα, ἡ Πυθαγόρειος τ.ἐ. φιλοσοφία, θεωρεῖται ἀνωτέρα πάσης ἄλλης φιλοσοφίας;

Διότι, ἂν συγκρίνωμεν τὰ μέχρι σήμερον 60 περίπου φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀπὸ τοῦ «βιβλίου τῶν νεκρῶν» τῆς Αἰγύπτου (3500 π.Χ.) μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, θὰ ἴδωμεν ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐπιβάλλεται ἡ ἐπιστροφή τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν Πυθαγόρειον φιλοσοφίαν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν μέθοδον, πρὸς δημιουργίαν τοῦ νέου ἐνιαίου καὶ ἀξίου τοῦ ἀνθρώπου πολιτισμοῦ. Τοῦτο δέ, ἐπειδὴ τὰ φιλοσοφικὰ ταῦτα συστήματα, ἀντιβαλλόμενα πρὸς τὸν Πυθαγορισμὸν, ὑστεροῦν, δὲν εἶναι πλήρη καὶ εἶναι ἀνεπαρκῆ διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, νὰ παράσχῃσι δηλ. πρακτικὸν τρόπον εὐτυχοῦς ζωῆς καὶ νὰ δημιουργήσωσι πολιτισμὸν.

Καὶ τοῦτο διότι, ἂν θελήσωμεν συνοπτικῶς νὰ ἐξετάσωμεν καὶ νὰ συγκρίνωμεν τὰ 60 αὐτὰ συστήματα καὶ τοὺς εἰς ταῦτα στιχοῦντας φιλοσόφους, θὰ ἴδωμεν ὅτι διαφόρως οὗτοι τὸ ἔργον τῆς φιλοσοφίας ἀντιλαμβάνονται καὶ διαφόρους ἐκδοχὰς περὶ αὐτοῦ ἔχουσιν. Οὕτω:

1. Πολλοὶ τῶν φιλοσόφων τὴν φιλοσοφίαν ὀρίζουσιν ὡς «φιλοσοφεῖν», δηλ. ἀνήσυχον ζήτησιν τῆς ἀληθείας. Καὶ ὄντως, ἂν ἀναλογισθῶμεν τί κάμνει ὁ φιλόσοφος, θὰ ἴδωμεν ὅτι οὗτος φύσει ἐπιθυμεῖ καὶ ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὰς αἰτίας τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, πῶς ταῦτα συμβαίνουνσι καὶ διατὶ, ἐρμηνεύων αὐτά, ἀναλύων λογικῶς καὶ κρίνων τὰς ἀντιλήψεις καὶ γνώσεις του. Τὴν τοιαύτην ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν

ἐξέτασιν γνωμῶν καὶ γνώσεων, βλέπομεν σχεδὸν εἰς πᾶν φιλοσοφικὸν περιοδικὸν τῶν ἡμερῶν μας.

Ἄλλ' εἶναι ἀράγε αὐτὸς ὁ ὀρισμὸς καὶ τὸ ἔργον τῆς φιλοσοφίας;

Ἐν πρώτοις θὰ ἡδυνάτῃ τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἀνήσυχος ἔρευνα καὶ κριτικὴ χαρακτηρίζει ὄχι μόνον τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐπιστήμην. Ἐπειτα δὲ ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, ἀδιαφόρως ἂν μεταχειρίζεται τις τὰς αὐτὰς λογικὰς μεθόδους εἰς τὴν εὕρεσίν της, εἶναι *ὑποκειμενικὴ* καὶ διαφέρει ἀπὸ φιλοσόφου εἰς φιλόσοφον.

2. Ἡ ἐκ παραδόσεως περὶ φιλοσοφίας ἀντίληψις: ἡ *φιλοσοφία* δηλ. εἶναι *μεταφυσικὴ* ἢ *ὄντολογία*, ἐφ' ὅσον τὰ μεγάλα προβλήματα της, τὸ πρόβλημα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, τὸ πρόβλημα τοῦ πνεύματος ἢ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ὄντος ἢ τοῦ Θεοῦ, εἶναι τὰ τρία μεγάλα προβλήματα τῆς μεταφυσικῆς, ἡ ὁποία ἐξετάζει ταῦτα ἀνυψουμένη πέραν τοῦ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιληπτοῦ κόσμου, καταλήγουσα εἰς γενικεύσεις, αἵτινες ἐρημνεύουν τὸ ὅλον, τὸ Σύμπαν καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ζωὴν, ὅπως αὕτη φανερῶνεται εἰς τὴν συνείδησίν μας ἀμέσως καὶ αὐθορμήτως. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιχειρεῖ ἡ φιλοσοφία δι' *ἐνοράσεως* ἢ *διαισθήσεως*, δι' ἧς εἶναι δυνατόν νὰ ἀνυψωθῇ τις πέραν τοῦ κόσμου τῆς ἐμπειρίας καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς ἀνωτέρας γενικεύσεις, νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, εἰς τὸ ἀπόλυτον, τὸ ὑπερφυσικόν, τὴν μεταφυσικὴν ἀλήθειαν, εἰς τὸ «ὄντως Ὀν».

Εἰς ταῦτα ὅμως προβάλλεται, πλὴν ἄλλων, ἡ ἀντίρροσις:

Ἐφ' ὅσον καὶ ἄλλαι ἐπιστήμαι φιλοσοφοῦν, διότι καὶ εἰς αὐτὰς παρουσιάζονται ἰδέαι περιεκτικαί, ἐξερχόμεναι τῶν ὁρίων τοῦ ἰδικοῦ τῶν πεδίου, (διὸ καὶ ἔχομεν καὶ φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου κ.λ.), διατί, ἐρωτᾶται, νὰ μὴν ὀνομάζωνται καὶ αἱ ἐπιστήμαι φιλοσοφαί;

Ἐπειτα, ὁ περιορισμὸς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὰ ὡς ἄνω τρία μεγάλα προβλήματα, ἀποκλείει τὰ προβλήματα τῆς ἠθικῆς, τῆς Αἰσθητικῆς, τὰ ἐπιστημολογικὰ (τοῦ δυνατόυ τῆς γνώσεως, τῆς πηγῆς αὐτῆς καὶ ἄλλα συναφῆ προβλήματα).

3. Ὅθεν ἄλλοι τὴν φιλοσοφίαν θεωροῦσι *καθαρὰν ματαιοπονίαν*, ὡς ὁ Comte π.χ. καὶ ὁ παπῶδς αὐτοῦ Coblots, ὅστις καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἀρνησιν πάσης φιλοσοφίας.

Εἰς τοῦτο ὁ Coblots ἄγεται ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι, ἐφ' ὅσον αἱ ἐπιστήμαι πᾶσαι ἐκ τῆς φιλοσοφίας προῆλθον, ὅ,τι ἀπομένει εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἶναι ὑπόλειμμα, εἶναι μέρος τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, τὸ ὅποιον δὲν κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἐπιστημονικὸν ἔνδυμα. Διὰ τοῦτο πιστεύει ὁ Coblots, ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ φιλοσοφία, διὰ τῆς ἰδίας της προόδου, θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐπιστήμην.

4. Ἄλλ' εἶναι, λέγουσιν ἄλλοι φιλόσοφοι, ἐπαρκὴς ἡ ἐπιστήμη εἰς ἐκτίμησιν τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ ὀραίου, τῶν αἰώνιων αὐτῶν ἀξιών, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν μόναι τῶν καὶ ἴστανται εἰς τὴν συνείδησίν μας, ὅχι ὅπως

παρουσιάζονται εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ὥς πρότυπα, κριτήρια καὶ κανόνες ρυθμίζοντες πᾶσαν ἐπὶ μέρους ἀξίαν ;

Διὰ τοῦτο ἄλλοι φιλόσοφοι ἐκδέχονται τὴν φιλοσοφίαν, ὥς ἔχουσιν ἔργον τὴν ἐκτίμησιν καὶ μελέτην τῶν ἀξιῶν, οὐχὶ ὅπως αὐταὶ παρουσιάζονται εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ὥς δεοντολογικὰ πρότυπα καὶ κριτήρια καὶ κανόνες.

5. "Ἄλλοι πάλιν τὴν φιλοσοφίαν ὁρίζουσιν ὥς ἐνέργειαν « λόγους καὶ διαλογισμοὺς τὸν εὐδαίμονα βίον περιποιούσαν ».

"Ἄλλ' ἡ ἀντίληψις αὕτη (τοῦ "Επικούρου) περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρωταρχικὴν σημασίαν δίδει εἰς τὴν βιοθεωρίαν, ἐγκαταλείπει δὲ τὴν κοσμοθεωρίαν καὶ εἶναι μονομερῆς, καίτοι ὑπῆρξαν μεγάλων φιλοσόφων βιοφιλοσοφίαι ἀνευ κοσμοθεωρίας, ὥς ἡ τῶν Σοφιστῶν, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Τολστόη κ.ἄ.

6. Διὰ τὴν μονομέρειαν ταύτην, ἄλλοι φιλόσοφοι ἄλλως τὴν φιλοσοφίαν ἀντιλαμβάνονται καὶ δὴ καί : ὥς καθολικὴν, γενικωτάτην ἐπιστήμην.

Καίτοι δηλ. αὕτη ἀπεστερήθη τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, εἶναι ἅλιν καθολική, ἔργον ἔχουσα νὰ δημιουργῇ ἐνιαίαν περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρίαν, ὑπάγουσα ὑπὸ μίαν εἰκόνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς. Καὶ τὴν δημιουργίαν τῆς ταύτης ἐπιχειρεῖ ἡ φιλοσοφία, λαμβάνουσα ὑπ' ὅσιν τὰ πορίσματα ὅλων τῶν ἐπιστημῶν, ἔχουσα οὕτω καθολικὸν κύρος.

"Ἡ φιλοσοφία, κατὰ ταῦτα, συμπληροῦται διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ συμπλήρωσις αὕτη εἶναι σήμερον περισσότερο ἐπιτακτική, διότι ἡ ἐπιστήμη ὑποχωρεῖ βαθμηδὸν εἰς τὴν θέσιν τῶν συμβόλων καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐξισώσεων καὶ ἀδιαφορεῖ περὶ τοῦ τί ὑπάρχει ὀπισθεν τῶν συμβόλων.

"Ἄλλ' ἀκριβῶς, εἰς αὐτὸ τὸ « τί κεῖται ὀπισθεν τῶν φαινομένων », εὐρίσκεται τὸ κύριον ἔδαφος τῆς φιλοσοφίας.

7. "Ἀς ἴδωμεν, τώρα, πῶς ἀντιλαμβάνεται ὁ Πυθαγόρας τὴν φιλοσοφίαν, ποῖος ὁ σκοπὸς αὐτῆς, ποῖαι αἱ βασικαὶ τῆς ἔννοιαι, τίς ἡ μέθοδος τοῦ πρὸς μελέτην αὐτῆς καὶ ὥς ἐκ τούτων, τίς ἡ ἀξία τοῦ Πυθαγόρου.

Φιλοσοφία, κατὰ τὸν Πυθαγόραν, εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς σοφίας, ἡ ἐρευνῶσα τ.ἔ. τὸ νόημα καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, τὰ ὄντως δηλ. ὄντα, τὰ ἀληθῆ, τὰ πραγματικά, τὰ αἰώνια, τὸν πνευματικὸν κόσμον, κατὰ δεῦτερον δὲ λόγον τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα, ἔργα καὶ τὸν φαινομενικὸν κόσμον, τὸν ὕλικόν, περὶ τοῦ ὁποίου ἀσχολεῖται ἡ ἐπιστήμη.

"Ἀσχολεῖται δ' ἡ φιλοσοφία μὲ τὴν ἔρευναν τοῦ διατί μᾶλλον καὶ οὐχὶ μὲ τὸ τί καὶ πῶς. Ἀνίκανος δὲ νὰ παραμείνῃ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους, ἀσχολεῖται μὲ τὰς γενικότητας, πάντοτε ἀγωνιζομένη νὰ συλλαμβάνῃ τὴν ὁλότητα τῶν πραγμάτων, ἀνθρωπίνων καὶ θεῶν.

Συνίσταται δηλ. ἡ Πυθαγόρειος φιλοσοφία εἰς τὴν γνῶσιν τῶν αὐλῶν καὶ αἰώνιων πραγμάτων, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴν γνῶσιν τῶν ὕλικῶν καὶ προσκαιρῶν πραγμάτων. Ἄφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἡ γνῶσις τῶν ἐπὶ μέρους, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν γενικότητων.

Κατὰ ταῦτα, τὰ ἰδανικὰ τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὥς ἐκ τούτου δὲ οἱ πρῶτοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (Ἰουστίνος, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Εὐσέβιος, Αὐγουστίνος) τὸν Πυθαγόραν, ὥς καὶ τὸν Σωκράτη καὶ τὸν Πλάτωνα, ἐξαπακτῆριζον ὡς χριστιανούς πρὸ Χριστοῦ καὶ βραδύτερον μεταξὺ τῶν ἁγίων τούτους ἐξωγράφιζον¹.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ σήμερον, ἥ τε ἐπιστήμη σχεδὸν πᾶσα καὶ ἡ φιλοσοφία πρὸς τὸν Πυθαγόραν, 2500 ἔτη ὀπίσω, ἐπανέρχονται καὶ αὐτοῦ τὰ κηρύγματα ἀσπάζονται καὶ ἀναδιδάσκουσι.

Καὶ τίνας αἱ βασικαὶ ἔννοιαι τοῦ Πυθαγορισμοῦ;

Ἡ Πυθαγόρειος φιλοσοφία βασίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως μᾶλλον ἢ τῆς πίστεως. Ἄν τις γνωρίζῃ τὰς κατ' οὐσίαν ἀξίας τῆς ζωῆς καὶ τὸ διατί, σιέκεται ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους καὶ κατανοεῖ, διατί μία ὁδὸς εἶναι ἀρίστη καὶ ἀκολουθητέα καὶ ἐνεργεῖ μετὰ μεγαλυτέρας βεβαιότητος. Ἐνῶ ἄλλοι, ἄλλα κηρύττουσι καὶ ἄλλα πράττουσιν.

Ἡ Πυθαγόρειος φιλοσοφία ἀρχεται καὶ λήγει καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Μεγάλου Δημιουργοῦ τοῦ κόσμου, οὗτινος οἱ Νόμοι εἶναι ἐπισημονικοὶ καὶ διέπουσι τὸ Σύμπαν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ φαινόμενα.

Νόμοι δὲ διέπουσι τὸ Σύμπαν, ὦν κύριος εἰς, ὁ Θεὸς Παγκόσμιος Νόμος, οὗτινος κορυφή εἶναι ὁ τῆς ἀρμονίας καὶ ἰσορροπίας, ὥς καὶ μία Ἀλήθεια. Εἶναι δὲ οὗτος συγχρόνως Κοσμικός, Φυσικός καὶ Ἠθικός Νόμος.

Διὰ τῆς γνώσεως δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κοσμικοῦ Νόμου καὶ διὰ τῆς συμμορφώσεως πρὸς τὸν Νόμον τοῦτον καὶ τὸν συντονισμόν τοῦ τρόπου ζωῆς πρὸς αὐτόν, εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι τις εὐτυχὴς καὶ νὰ ζῇ βίον ἐπίγειον ἀξιόλογον καὶ εὐδαίμονα.

Ἡ οὐσία τοῦ Πυθαγορείου τρόπου ζωῆς εἶναι ὁ Νόμος τῆς ἀμοιβῆς, ὅστις δὲν εἶναι ἢ μία ὅψις τοῦ ἀνεγνωρισμένου Κοσμικοῦ Νόμου τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς ἰσορροπίας.

Ἡ λειτουργία τοῦ Νόμου τούτου εἰς ὅλην τὴν φύσιν εἶναι ζήτημα ἐπισημονικῆς ἐπιβεβαιώσεως, διότι πάντα τὰ πράγματα ἀγονταὶ ἀδυσωπῆτως εἰς τὴν ἰσορροπίαν, τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ συντονίσῃ τὸν βίον του ἐπὶ τῆς γνώσεως ταύτης.

Εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πυθαγόρου, ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀτόμου ἀνα-

1. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Πυθαγόρας ὁ Διδάσκαλος τῶν αἰώνων, Ἀθῆναι 1963, σ. 144, 255, 340, ἔνθα καὶ αὐθεντικὴ φωτογραφία τοιχογραφίας τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας, εἰς ἣν εἰκονίζεται ὁ Πυθαγόρας μεταξὺ ἁγίων.

γνωρίζεται καὶ τονίζεται ἕκαστος ἀποτελεῖ μίαν μονάδα εἰς ἓν σύνολον, εἶναι μέρος μιᾶς ἐνότητος ὥς ἐκ τούτου, ἕκαστος εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὸν ἄλλον. Πᾶν εἶναι αἰτία ἐνὸς ἀποτελέσματος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς πορείας καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ συνόλου Σύμπαντος.

Ἡ Πυθαγόρειος φιλοσοφία διδάσκει, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ. Ἀποβαίνουνσι δὲ τοιαῦτα, διὰ τῆς ἀνυψώσεως ἑαυτῶν πρὸς τὸ Θεῖον Ἐγὼ Ὡς τέκνα δὲ τοῦ Θεοῦ, ἕκαστον ὀφείλει νὰ σέβεται ἑαυτὸ καὶ οὐδέποτε νὰ καταφρονῇ ἑαυτό.

Ἡ ζωὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐγένετο, ἵνα ζῇ τις εὐτυχῆς καὶ ἄνευ φόβου ἢ τρόμου. Ἡ ζωὴ ὅμως δεόν νὰ εἶναι ζωὴ μέτρου καὶ ἐκτιμῆσεως τῆς ἀγαθότητος, τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ κάλλους. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία, καταδεικνύει ὁ Πυθαγόρας, εἶναι κατ' οὐσίαν *θηρσκειά*.

Ὑπὸ πάντων δὲ ὁ Πυθαγόρας ἐθεωρεῖτο ὡς *θηρσκευτικός ἀρχηγός* καὶ ἰδρυτὴς *θηρσκειᾶς* καὶ δὴ καὶ *θηρσκειᾶς ἐπιστημονικῆς*. Οὐδεμία δὲ φιλοσοφία τοῦ Δυτικοῦ κόσμου ἐμπνέεται ὑπὸ τόσης *θηρσκευτικῆς* ζέσεως, ὥς ὁ Πυθαγορισμός, διότι οὐδὲν ἐκ τῶν διδαγμάτων του στερεῖται τῆς λέξεως Θεός ἢ κατὰ τινα τρόπον δὲν σχετίζεται πρὸς τὸ ὄντως Ὄν.

Εἶναι δὲ τὸ Πυθαγόρειον φιλοσοφικὸν σύστημα μοναδικὸν μεταξὺ τῶν *θηρσκειῶν*, καθ' ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσῃ ἐπιστημονικὴν *θηρσκειάν*, βασιζομένην ἐπὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ὥς καὶ ἐπὶ καθαρᾶς φιλοσοφικῆς θεωρήσεως. Καί, ἵνα μεταχειρισθῶμεν φράσιν νεωτέρου Πυθαγορείου, ὁ Πυθαγόρας θεωρεῖ τὴν *θηρσκειάν*, τὴν *ἐπιστήμην* καὶ τὴν *φιλοσοφίαν* ὡς *μίαν*, ὧν ἡνωμένων ὁ σκοπὸς ἦτο, νὰ καταστήσωσι τὸν ἄνθρωπον *εἰκόνα τοῦ Θεοῦ*.

Τὸ ἀντικείμενον τοῦ Πυθαγορείου τρόπου ζωῆς εἶναι *τριπλοῦν* : ὁ ἄφθονος θνητὸς βίος καὶ ἡ ἀπόλαυσις παντὸς ἀγαθοῦ, ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνία κατὰ τὸν θνητὸν βίον καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς πνεῦμα, ὥστε νὰ γίνῃ πεφωτισμένη ψυχὴ, ταυτιζομένη μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰς ταῦτα περιλαμβάνεται καὶ ἡ μετατροπὴ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐνάρετον, δι' ἧς οὗτος καθίσταται ὅμοιος πρὸς τὸν Θεὸν ἢ ἐξομοιοῦται πρὸς Αὐτόν.

Τὸ ἐπίτευγμα τοῦτο ἀπαιτεῖ πρὸ παντὸς *ἀσκήσεις*, αἵτινες ὀνομάζονται «*μαθηματικά*» ἢ «*ἐπιστημονικά*».

Αἱ βασικαὶ δὲ κατευθύνσεις πρὸς ἐπίτευξιν πάντων τούτων ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου παρέχονται κατὰ τρόπον ἀποφθεγματικὸν εἰς τὸ βραχὺ μὲν ἀλλὰ κλασσικὸν καὶ μεγαλόπνοον σύγγραμμα τῶν Πυθαγορείων «*Ἐπὶ τὰ Χρυσᾶ*», τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο τῆς ἀρχαιότητος, ὁ ἀσφαλὴς ὁδηγὸς εὐτυχοῦς τρόπου ζωῆς, ἀσυγκρίτου μεγαλείου, ἀγνότητος καὶ ἀπλότητος. Διὰ τῆς ἀκολουθίας δὲ τῶν σωτηρίων παραγγελμάτων τῶν Πυθαγορείων τούτων Χρυσῶν Ἐπῶν, ἐπιτελεῖται ἄνοδος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν κλίμακα τῶν ἀρετῶν, ὥς

αὐταὶ συστηματικῶς καὶ κατὰ προοδευτικὴν σειρὰν τοποθετοῦνται ἐκεῖ, ἀπὸ τῶν κατωτέρων εἰς τὰς ἀνωτέρας, ἥτοι ἀπὸ τῶν Πολιτικῶν καὶ Καθαρικῶν, εἰς τὰς Θεωρητικὰς καὶ Παραδειγματικὰς, διὰ τὰ καταλήξει εἰς τὰς Θεουργικὰς ἢ Ἱερατικὰς, ὅποτε πλέον οὗτος, εὐρισκόμενος εἰς τὴν βαθμίδα ταύτην καὶ ἐγκαταλείπων τὸν πρόσκαιρον τοῦτον κόσμον, γίνεται «ἀθάνατος, θεὸς ἄμβροτος, οὐκέτι θνητός»¹.

Μέθοδος σπουδῆς τῆς φιλοσοφίας κατὰ Πυθαγόραν.

Τὴν φιλοσοφίαν ὁ Πυθαγόρας διέκρινεν εἰς *θεωρητικὴν* καὶ *πρακτικὴν*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀποβλέπει εἰς τὴν σαφῆ καὶ ἀπλὴν θεώρησιν τῆς ἀληθείας, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἀσκήσιν τῆς ἀρετῆς.

Ἡ φιλοσοφία βεβαίως εἶναι μία καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ διαιρεθῇ, διότι εἶναι ἀδύνατον διὰ τινὰ ἄνθρωπον νὰ ἀκολουθῇ συνεχῶς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας ἐπιτυχῶς καὶ νὰ μὴ τὴν ἐφαρμόζῃ ταυτοχρόνως. Εἶναι ἀδύνατον δέ, κατὰ τὸν Πυθαγόραν, νὰ πιστεύῃ τις ἀληθὲς ἐν προᾶγμα καὶ νὰ πρῶτῃ ἀντιθέτως. Ἄλλως ἡ θεωρία μόνη δὲν εἶναι ἐπαρκὴς πρὸς γνῶσιν τῆς φιλοσοφίας.

Ὡς ἐκ τούτου, ἵνα κατέχῃ τις τὴν Πυθαγόρειον φιλοσοφίαν καὶ νὰ ἔχῃ αὐτὴν ὡς «τρόπον ζωῆς», θὰ πρέπῃ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν σπουδὴν αὐτῆς, ἔχων ὑπ' ὄψιν τρεῖς σκοπούς:

1. Νὰ ἀσκήῃ γενικῶς τὴν φιλανθρωπίαν, διαπνεόμενος ὑπ' αὐτῆς.
2. Νὰ ἀσκήῃ ἐντιμον ἔρευναν (διὰ χρησιμοποίησεως δηλ. ἐντίμων μέσων).
3. Νὰ ἀσκήῃ τὴν ἀρετὴν (ζῶν ἐναρέτως).

Πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τούτων ὀφείλει τις νὰ κάμῃ ἐν πλήρει ἔργον πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ ἐσωτερικοῦ καθαρμοῦ, διὰ τὰ θέσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀπαιτουμένην κατάστασιν τῆς ὁρθῆς, ἀνεπηρέαστου διανοήσεως καὶ νὰ κρατῇ ἑαυτὸν εἰς κατάστασιν προσαρμογῆς.

Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ ἐρευνητὴς ὀφείλει νὰ ἀποφασίσῃ, ὅπως ζητῇ καὶ κατανοῇ τὴν ἀλήθειαν ὅλων τῶν πραγμάτων, ἀδιαφόρως προτέρων γνωμῶν καὶ γνώσεων καὶ ἀκόμη νὰ συντάσσεται μὲ τὴν ἀλήθειαν, ἀδιαφόρως τῶν συνεπειῶν ἢ προσωπικῶν προτιμήσεων. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ χωρῇ εὐσυνειδήτως καὶ ἐλευθέρως.

Ἐκεῖνος δ' ὅστις εἶναι ἱκανός, νὰ ἀναλύῃ ὅλα τὰ εἶδη καὶ νὰ ἀνιχνεύῃ καὶ συνάπῃ αὐτὰ εἰς ὁμάδας καὶ δι' ἀντιστρόφου λειτουργίας νὰ ἀνάγῃ εἰς μίαν μόνον ἀρχήν, οὗτος εἶναι ὁ σοφώτατος καὶ πλησιέστατος πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Οὗτος φαίνεται ὅτι εὖρε τὸ ὑπέρτατον παρατηρητήριον, ἀπὸ τῆς

1. Πυθαγορείων Ἔπη τὰ Χρυσᾶ, στίχ. 70 - 71. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Πυθαγόρας ὁ Διδάσκαλος τῶν Αἰώνων, ἐνθ' ἄν., σ. 260 κ. ἐξ.

κορυφῆς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ παρατηρῇ τὸν Θεὸν καὶ ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν θεότητα.

Ἡ γνῶσις αὕτη δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν αἰσθήσεων ἢ τοῦ φυσικοῦ πνεύματος, διότι αἱ γενικότητες εἶναι πέραν τῆς διανοήσεως, ἀλλ' εἶναι κατορθωτὴ μόνον διὰ τοῦ Νοῦ, κατόπιν ἀσκήσεων καὶ σαφοῦς θεωρήσεως. Διὰ τῆς γνώσεως δὲ τῶν γενικότητων ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἱκανὸς νὰ ἀντιληφθῇ τὴν θέσιν του, νὰ γνωρίσῃ ἑαυτόν, νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ Αὐτόν.

Κατὰ ταῦτα, ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ γίνῃ κατανοητὴ ὡς *ολότης*. Τὸ ἀντικείμενόν της δέ, πρὸς ὃ σχετίζεται, εἶναι ἀόρατος ἰστός, μία ἄνευ ἀρχῆς σφαῖρα, ἣτις πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἐκτιμηθῇ, ὡς ἐν ἀκέραιον ζῶν σύνολον καὶ οὐχὶ μερικῶς, ἐκ τῶν μερῶν καὶ μερικότητων του.

Ὁ Πυθαγόρας δὲ τονίζει : Ἡ φύσις τῆς ἀρχῆς τῶν πραγμάτων δὲν δύναται νὰ ἀποκτηθῇ δι' ἐπιθεωρήσεως μόνον μέρους αὐτῶν. Ἵνα κατανοήσωμεν τὰ μέρη, πρέπει νὰ κατανοήσωμεν τὸ σύνολον. Ἐκεῖνος δ' ὅστις γνωρίζει τὰς γενικότητας, τὸ σύνολον, οὗτος ἔχει ἐπίσης σαφῆ ἀντίληψιν καὶ τῶν ἐπὶ μέρους. Μέγας δὲ κίνδυνος ὑφίσταται πλήρους παρεξηγήσεως τῶν πραγμάτων, ὅταν ἀπ' ἀρχῆς γίνῃ λάθος, διότι ὅταν ἡ ἀληθὴς ἀρχὴ παραμένῃ ἄγνωστος, οὐδὲν συμπέρασμα συνεπὲς δύναται νὰ εὗρεθῇ.

Δυστυχῶς, θνητοὶ ἄνθρωποι ἡμεῖς, περιορισμένοι, ὡς εἴμεθα, ὑπὸ τῆς σαρκὸς καὶ μὲ ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς οὕτω διατεταγμένους, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατον ἀμέσως νὰ ἐποπτεύσωμεν τὴν μεγαλειώδη γενικότητα μὲ ἐν μόνον ἐκκαθαριστικὸν βλέμμα ἢ νὰ τὴν κατανοήσωμεν μὲ μίαν μόνην σκέψιν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι, ἂν θέλωμεν νὰ κατανοήσωμεν τὰ πράγματα ὀρθῶς, νὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἀντικειμενικοῦ μας σκοποῦ λεπτομερῶς καὶ ἐλικοειδῶς, βῆμα πρὸς βῆμα καὶ τμῆμα πρὸς τμῆμα, ἔχοντες ὅμως πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν ολότητα, τὸ ἐν καὶ τὰ πολλὰ καὶ τὰ πολλὰ ἐν ἐνί.

Ἐπὶ παραδείγματι, ἂν θέλωμεν νὰ σπουδάσωμεν τὸν ζῶντα ἄνθρωπον, ὅστις δοῇ ἐνεργητικῶς καὶ μετὰ νοημοσύνης, ἂν ἀνατομικῶς διαμελήσωμεν αὐτόν καὶ ἐξετάσωμεν τὰ διαμελισθέντα μέλη του, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν σαφῆ ἀντίληψιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ζῶντος συνόλου, ὅσονδῆποτε καὶ ἂν μελετήσωμεν τὰ μέλη ταῦτα καὶ τὰ συνοψίσωμεν κατόπιν. Κάτι τὸ ἰόν ἐυρίσκειται εἰς τὸν σύνολον ἄνθρωπον, ὅπερ ἀπολύτως θὰ μᾶς διαφύγῃ καὶ τὸ κάτι τοῦτο εἶναι ὅ,τι ἀξίζει.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰς γενικότητας καὶ τὰς πρώτας ἀρχάς. Αὗται κατέχουσι ζῶν καὶ νόημα, ὅπερ παντελῶς ἐλλείπει ἐκ τῆς ἐποπτείας τῶν μερῶν κεχωρισμένως. Τὰ μέρη τοῦ ἀνθρώπου ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνατομικὴν ἐπιστήμην, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς λειτουργοῦν σύνολον, ἀνήκει εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ μὲ τὸν κόσμον.

Ὅταν λοιπὸν συμβαίῃ ἐξέτασις τοῦ μέρους μόνον, τοῦτο δὲν δύναται

νὰ δώσῃ σαφῇ γνῶσιν τοῦ συνόλου, ἐνῶ ἐξέτασις τοῦ συνόλου δίδει κατανόησιν καὶ τοῦ μέρους.

Διὰ τοῦτο ἐν τῇ σπουδῇ τῆς φιλοσοφίας, ὥς καὶ τῆς ψυχολογίας, καίτοι πολλάκις ἀναγκαζόμεθα νὰ χωρῶμεν βῆμα πρὸς βῆμα καὶ τμήμα πρὸς τμήμα, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρέπει νὰ παρεκκλίνωμεν ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τοῦ μέρους καί, λαμβάνοντες ἐν ᾧψει τὰς διαδοχικὰς βαθμίδας τῆς προόδου ἐν τῷ συνόλῳ, θὰ προσπαθῶμεν νὰ φανταζώμεθα προκαταβολικῶς τὸ σύνολον. Ἐν τῷ μεταξὺ δέ, θεωροῦντες τὴν γνῶσιν τοῦ μέρους ὥς σχετικὴν ἀπλῶς, πάντοτε πρέπει τοῦτο νὰ ἀναθεωρῶμεν καὶ συντονίζωμεν πρὸς τὸ σύνολον.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη μᾶς ἄγει εἰς τὴν αἰωνίαν ἐνότητα, σύνδεσιν τῶν πραγμάτων, ἣτις εἶναι τὸ βασικὸν θεμέλιον τοῦ ὅλου Πυθαγορείου φιλοσοφικοῦ καὶ κοσμολογικοῦ συστήματος.

Ἡ κλεις δηλ. τοῦ Πυθαγορείου συστήματος εἶναι ὁ γενικὸς τύπος τῆς ἐνότητας ἐν τῇ πολλαπλότητι, τοῦ ἐνὸς ἐκτυλίσσοντος τὰ πολλὰ καὶ διαπερῶντος τὰ πολλά.

Ταῦτα δὲ πάντα ἐπέτυχεν ὁ Μέγας Σοφὸς τῆς Σάμου, διότι ὁ Πυθαγόρας ἦτο πανεπιστήμων καὶ δὴ καὶ φιλόσοφος, πειραματικός, φυσικός, μαθηματικός, ἀστρονόμος, μουσικός, ἱατρός, σοφὸς θεωρητικὸς τῶν ἀριθμῶν, τὸ δὲ φιλοσοφικόν του σύστημα εἶναι μυσταγωγικὸν σύστημα, κύριος χαρακτηρισμὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς ἀμυσταγωγότητος κοινωνίας καὶ ἡ ἵδρυσις νέας, ζωσῆς συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς.

Καὶ τοιαύτην συνέστησεν ὁ Πυθαγόρας κοινωνίαν, ἐπινοήσας ἴδιον παιδευτικὸν σύστημα, πλήρες σύστημα ἀγωγῆς, ἐπαρκὲς πρὸς ἀπόκτησιν δι' αὐτῆς πτερυγῶν ἀρετῆς, διὰ τῶν ὁποίων νὰ αἴρωνται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰ ὕψη, εἰς τὴν θεάν τῶν ἄνω, πρὸς τὴν ἀρμονίαν, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὸ κάλλος τοῦ Σύνπαντος, ἐν ἄλλοις λόγοις πρὸς τὴν θεότητα καὶ πρὸς αὐτὴν νὰ ὁμοιάσουν.

Τὸ σύστημα τοῦτο, συμπληρωθὲν καὶ προσαρμοσθὲν ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἀνάγκας τῆς σημερινῆς κοινωνίας, ἐφηρμόσθη καὶ ἀπέδωκεν ἀρίστους καρπούς, κατὰ τὰς ὁμολογίας τῶν ἐφαρμοσάντων αὐτό, εἰς χιλιάδας σχολείων, εἰς φυλακὰς, εἰς ἐργοστάσια κ.ἀ., οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Χώρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης Νοτίου Κορέας μέχρι τῆς Ἰσπανίας κ.ἀ.¹

Ἐπὶ πλέον ὁ Πυθαγόρας ἀνέπτυξε καὶ ἴδιον τρόπον διαβιώσεως καὶ διαίτης, δι' οὗ ἐμορφοῦτο ἡ βούλησις καὶ ὁ χαρακτήρ, οὐχὶ διὰ διδασκαλίας

1. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Πυθαγόρας ὁ Διδάσκαλος τῶν αἰώνων, ἐνθ' ἀν., σ. 273 - 305.

μόνον περὶ ἀρετῶν, οὐχὶ διὰ κηρυγμάτων περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν, μάλιστα δὲ τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς σιγῆς, τὰς ὁποίας οἱ Πυθαγόρειοι καὶ οἱ Ἑσασαῖοι ἐθεώρουν ὡς θεμέλιον τῆς ψυχῆς, ἐφ' οὗ ἐβασίζοντο πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀρεταί¹.

Ἄλλ' ἰδιαιτέρως ἡ ἀξία τοῦ Πυθαγόρου ἔγκειται πρῶτον εἰς τὸ ὅτι οὗτος κατέδειξε τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς μόνου Θεοῦ ἐν τῷ φιλοσοφικῷ αὐτοῦ συστήματι, γενόμενος παγκόσμιος θρησκευτικὸς ἡγέτης. Διὸ ὁ Πυθαγόρας, ἡ ἐξοχωτέρα μορφή τῆς ἐποχῆς του, διὰ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ πέραν αὐτῆς ἀντλήσεως τῆς μεγάλης ἀρχαίας σοφίας, θρησκευτικὸς καὶ συγχρόνως φιλοσοφικὸς γενόμενος χαρακτήρ, δὲν ἠδύνατο νὰ νοήσῃ τὴν θρησκείαν ἄλλως ἢ ὡς θεραπεύουσαν τὴν πρὸς τὸ «εἰδέναι», πρὸς τὴν γνῶσιν δηλ. φυσικὴν τοῦ ἀνθρώπου ὁρμήν, δι' ἧς θεραπείας ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐξυγιαίνεται καὶ δι' αὐτῆς ἐπέρχεται καὶ τῆς κοινωνίας ἡ θεραπεία καὶ ἐξυγίανσις.

Διορατικώτατος δὲ ὢν ὁ Πυθαγόρας κατείδεν ὅτι, ὅταν αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις ἐκφύωνται ἀπὸ τῆς ζωογόνου ρίζης τῆς γνώσεως, οἱ ἠθικοὶ αὐτῶν καρποὶ παράγονται ἄριστοι καὶ ἀσφαλέςτατοι. Διὰ τοῦτο δ' ἐκήρυττε: «φυγαδευτέον πάσῃ μηχανῇ καὶ περικοπτέον πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ μηχαναῖς παντοδαύς ἀπὸ μὲν σώματος νόσον, ἀπὸ δὲ ψυχῆς ἀμάθειαν». Διὰ τοῦτο δὲ ἡ Πυθαγόρειος ἠθικὴ φέρει χαρακτῆρα θρησκευτικόν, ὑπερτάτην ἀρχὴν αὐτῆς ἔχουσα τό: «γνῶναι τὸν Θεόν» διὰ τοῦ «γνῶθι σαυτὸν» καὶ διὰ τῆς γνώσεως ταύτης «ἐπεσθαι τῷ Θεῷ καὶ ὁμοιοῦσθαι Αὐτῷ».

Τὸ γνῶθι δὲ σαυτὸν τοῦτο δύναται νὰ πραγματωθῇ διὰ τῆς ἔνδον σκαφῆς, διὰ τοῦ αὐτοελέγχου τοῦ καθημερινοῦ καὶ διὰ τῆς γνώσεως ταύτης, δηλ. τῆς γνώσεως τῆς ἐν ἡμῖν θείας μοίρας, ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ καὶ ἐκ ταύτης ἡ ἀκολουθία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὁμοίωσις πρὸς Αὐτόν.

Συνδέσας δὲ ὁ Πυθαγόρας τὸ Ὀρφικὸν δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἀνταποδόσεως καὶ ἀνυψώσεως εἰς τὴν ὑπερτάτην τῶν ὄντων ἀρχήν, τὸν Θεόν, κατέστησεν αὐτὸ μοχλὸν ἰσχυρότατον πρὸς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου τελείωσιν.

Τοιοιουτρόπως ὁ Πυθαγόρας, θρησκευτικώτατος ὢν, δὲν περιορίσθη, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ ἢ οἱ σύγχρονοί του θεολόγοι ἢ καὶ οἱ σημερινοί, εἰς τύπους καὶ μυστηριώδεις διδασκαλίας, ὢν τὸ περιεχόμενον οὐδεμίαν ἥσκει οὔτε ἀσκεῖ σήμερον ἐπιδρασιν ἐπὶ τὴν μεταβαλλομένην γοργῶ τῷ ρυθμῷ κοινωνίαν, ἀλλ' ἔθηκε βαθύτατα τὰ θεμέλια τῆς κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως, ἐφύτευσεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἐλπίδας μελλούσης ζωῆς, ἐξαρήσας αὐτὰς ἐκ τοῦ παρόντος ἐπιγείου βίου, συνέδεσε τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, ἐνθ' ἀνωτ. καὶ Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Πυθαγόρειον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα καὶ ἡ αἰωνία αὐτοῦ ἀξία, Ἀθῆναι 1955.

τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς μετὰ τοῦ μέλλοντος καὶ οὕτως ἐξωποιοῖσε τὸ μέλλον διὰ τοῦ παρόντος, διεργούθησε δὲ καὶ ἐκόσμησε τὸ παρὸν διὰ τοῦ μέλλοντος.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ Πυθαγόρου, ὡς τοιοῦτου παγκοσμίου θρησκευτικοῦ ἡγέτου, φαίνεται ὅτι ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτὴ τοῦλάχιστον κατὰ τὰς ἡμέρας μας, διότι ὁσημέραι σαφὲς καθίσταται, ὅτι ὅλαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ θρησκείαι καὶ ἄλλαι, ἐφ' ὅσον δὲν προῆλθον ἐκ Παλαιστίνης, δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς αὐτόν.

Δεύτερον ἡ ἀξία τοῦ Πυθαγόρου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι καὶ σήμερον ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία ὁλόκληρος στρέφεται κατὰ 2500 ἔτη πρὸς τὰ ὀπίσω, τ.ἐ. εἰς τὸν Πυθαγόραν, τοῦ ὁποίου τὸ κήρυγμα «ἀριθμὸς τὸ πᾶν» ἀναγνωρίζεται καὶ ὁ Πυθαγόρας οὐ μόνον διδάσκαλος τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μέχρι σήμερον φιλοσόφων ἀνακηρύσσεται.

Μετὰ βεβαιότητος δὲ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πυθαγόρου ὑπερεῖχε καὶ βαθύτατα ἐπηρέασε τοὺς συγχρόνους του. Οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν δύναμιν καὶ ἐπίδρασιν τοῦ Πυθαγόρου ἐπὶ τὴν μεταγενεστέραν θεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν σκέψιν. Τόμοι ὁλόκληροι θὰ ἠδύναντο νὰ γραφῶσι, περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Πυθαγόρου ἐπὶ τὸν Ἰουδαϊσμόν καὶ ἄλλας θρησκείας, διὰ τοῦ Πυθαγορισμοῦ, οὕτινος διάδοχοι ὑπῆρξαν ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Τεκτονισμὸς. Δὲν θὰ ἦτο δὲ δύσκολον νὰ διακρίνῃ τις τὴν Πυθαγόρειον σκέψιν διὰ μέσου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἀποστολικῶν Ἐπιστολῶν, ἰδιαίτερος δὲ τοῦ τετάρτου Εὐαγγελιστοῦ, τοῦ Ἰωάννου.

Εἶναι δὲ ἀρκετὸν νὰ εἴπῃ τις μόνον ὅτι ὁ Πυθαγόρας εἶναι ὁ ἰδρυτὴς παγκοσμίου θρησκείας, ἡ ἐπίδρασις τῆς ὁποίας οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ καὶ τὸ σύστημά του, φιλοσοφικὸν ἢ θρησκευτικόν, εἶναι τέλειον σύστημα ἢ τρόπος ζωῆς.

Ὅξὺν ἄλλωστε κριτήριον ἀληθοῦς φιλοσοφίας εἶναι, ἂν αὕτη παρέχῃ *πρακτικὸν τρόπον ζωῆς*, προκειμένου περὶ αἰωνίου ἀξίας πραγμάτων, ἢ ἂν ἡγῇται τοῦ πολιτισμοῦ ἢ δημιουργῇ πολιτισμόν.

Καὶ ὁ Πυθαγορισμὸς ἀμφότερα ἐπιτυγχάνει καὶ πρακτικὸν τρόπον ζωῆς παρέχει καὶ πολιτισμὸν δημιουργεῖ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

